

Конституційне право; муніципальне право

УДК 340; 342

Бойчук Дмитро Валерійович

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного та приватного права
Факультету права та міжнародних відносин
Київський університет імені Бориса Грінченка*

Бойчук Дмитрий Валерьевич

*кандидат юридических наук,
доцент кафедры публичного и частного права
Факультета права и международных отношений
Киевский университет имени Бориса Гринченко*

Boychuk Dmytro

*Candidate of Law Science,
Docent of the Department of Public and Private Law
Faculty of Law and International Relations
Borys Grinchenko Kyiv University*

Панова Ирина Юрїївна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного та приватного права
Факультету права та міжнародних відносин
Київський університет імені Бориса Грінченка*

Панова Ирина Юрьевна

*кандидат юридических наук,
доцент кафедры публичного и частного права
Факультета права и международных отношений
Киевский университет имени Бориса Гринченко*

Panova Irene

Candidate of Law Science,

Docent of the Department of Public and Private Law

Faculty of Law and International Relations

Borys Grinchenko Kyiv University

**МІСЦЕ МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА СЕРЕД ІНШИХ ГАЛУЗЕЙ
ПРАВА УКРАЇНИ
МЕСТО МУНИЦИПАЛЬНОГО ПРАВА СРЕДИ ОСТАЛЬНЫХ
ОТРАСЛЕЙ ПРАВА УКРАИНЫ
LOCATION OF MUNICIPAL LAW IN THE FIELD OF OTHER
BRANCH OF LAW OF UKRAINE**

Анотація. В статті автор з'ясовує місце муніципального права серед інших галузей права України, досліджує його предмет та методи.

Автором визначено, що існують різноманітні визначення муніципального права. Деякі науковці визначають муніципальне право як самостійну галузь права, інші визначають муніципальне право як комплексну галузь права, що є похідною від інших галузей права тощо.

Сформульовано думку про те, що галузь «муніципальне право» не слід ототожнювати із «правом місцевого самоврядування». Визначено, що місцеве самоврядування є матеріальною основою формування муніципального права. Муніципальне право регулює відносини, які складаються у сфері здійснення місцевого самоврядування, які є набагато ширші ніж ті, що охоплює «право місцевого самоврядування».

Встановлено, що для того, щоб визначити самостійність муніципального права, необхідно досліджувати його предмет і метод (методи) правового регулювання.

Аналізуючи предмет муніципального права, автор приходить до висновку, що ця галузь права має комплексний характер. Суспільні

відносини, які є предметом муніципального права, складають систему різних відносин, які виникають у процесі організації та здійснення місцевого самоврядування.

В статті зазначається, що пріоритетним методом муніципального права є імперативний метод, оскільки норми цієї галузі регулюють насамперед відносини влади, народовладдя, які опосередковує собою місцеве самоврядування. Також окремо в муніципальному праві слід виділити і диспозитивний метод, який переважно запозичений із галузей приватного права й застосовується в процесі укладення угод суб'єктами місцевого самоврядування з іншими юридичними особами, а також з органами державної влади. Серед методів муніципального права науковці виділяють методи рекомендацій (порад) та декларацій (проголошення принципів).

Автором сформульовано висновок про те, що муніципальне право є самостійною комплексною галуззю права, яка регулює певну сферу однорідних відносин, які пов'язані із діяльністю сільських, селищних, міських рад, голів, органів самоорганізації населення, відносини пов'язані із реалізацією територіальною громадою своїх прав тощо, а також має свої методи правового регулювання (імперативний, диспозитивний та методи рекомендацій і декларацій).

Визначено, що муніципальне право є відносно новою галуззю права, яка розвивається та займає особливе місце в системі права України поряд із іншими галузями права. Найтісніший зв'язок муніципального права існує з конституційним правом. Також муніципальне право тісно пов'язане із іншими галузями права, зокрема адміністративним, господарським, цивільним, трудовим, земельним, житловим тощо.

Ключові слова: *муніципальне право, предмет правового регулювання, метод правового регулювання, галузь права, місцеве самоврядування.*

Аннотация. В статье автор выясняет место муниципального права среди других отраслей права Украины, исследует его предмет и методы.

Автором определено, что существуют различные определения муниципального права. Некоторые ученые определяют муниципальное право как самостоятельную отрасль права, другие определяют муниципальное право как комплексную отрасль права, которая является производной от других отраслей права и тому подобное.

Сформулировано мнение о том, что отрасль «муниципальное право» не следует отождествлять с «правом местного самоуправления». Определено, что местное самоуправление является материальной основой формирования муниципального права. Муниципальное право регулирует отношения, складывающиеся в сфере осуществления местного самоуправления, намного шире чем те, что охватывает «право местного самоуправления».

Установлено, что для того, чтобы определить самостоятельность муниципального права, необходимо исследовать его предмет и метод (методы) правового регулирования.

Анализируя предмет муниципального права, автор приходит к выводу, что эта отрасль права имеет комплексный характер. Общественные отношения, которые являются предметом муниципального права, составляют систему различных отношений, которые возникают в процессе организации и осуществления местного самоуправления.

В статье отмечается, что приоритетным методом муниципального права является императивный метод, поскольку нормы этой отрасли регулируют, прежде всего, отношения власти, народовластие, которые опосредуют собой местное самоуправление. Также отдельно в муниципальном праве следует выделить и

диспозитивный метод, который преимущественно заимствован из отраслей частного права применяется в процессе заключения сделок субъектами местного самоуправления с другими юридическими лицами, а также с органами государственной власти. Среди методов муниципального права ученые выделяют методы рекомендаций (советов) и деклараций (провозглашение принципов).

Автором сформулирован вывод о том, что муниципальное право является самостоятельной комплексной отраслью права, которая регулирует определенную сферу однородных отношений, связанных с деятельностью сельских, поселковых, городских советов, председателей, органов самоорганизации населения, отношения связанные с реализацией территориальной общиной своих прав и т.п., а также имеет свои методы правового регулирования (императивный, диспозитивный и методы рекомендаций и деклараций).

Определено, что муниципальное право является относительно новой отраслью права, которая развивается и занимает особое место в системе права Украины наряду с другими отраслями права. Тесная связь муниципального права существует с конституционным правом. Также муниципальное право тесно связано с другими отраслями права, в частности административным, хозяйственным, гражданским, трудовым, земельным, жилищным и др.

Ключевые слова: *муниципальное право, предмет правового регулирования, метод правового регулирования, отрасль права, местное самоуправление.*

Summary. *In the article the author finds the place of municipal law among other branches of law of Ukraine, investigates his subject and methods.*

The author states that there are various definitions of municipal law. Some scholars define municipal law as an independent branch of law; others

define municipal law as a complex branch of law, derived from other branches of law, and others like that.

It is formulated the opinion that the field of municipal law should not be equated with the "right of local self-government". It is determined that local self-government is the material basis for the formation of municipal law. Municipal law regulates the relations that are drawn up in the field of implementation of local self-government, which are much wider than those that cover the "right of local self-government".

It is established that in order to determine the autonomy of municipal law, it is necessary to investigate its subject and method (methods) of legal regulation.

Analyzing the subject of municipal law, the author comes to the conclusion that this branch of law has a complex character. Public relations, which are the subject of municipal law, constitute a system of various relations that arise in the process of organization and implementation of local self-government.

The article states that the priority method of municipal law is the imperative method, since the norms of this branch are regulated, first of all, by the relations of power, democracy, which mediates local self-government. Also separate in municipal law should be distinguished and dispositive method, which is mainly borrowed from the branches of private law and is used in the process of concluding agreements between local governments with other legal entities, as well as with state authorities. Among the methods of municipal law, scientists allocate methods of advice (advice) and declarations (proclamation of principles).

The author formulates the conclusion that municipal law is an independent integrated branch of law that regulates a certain sphere of homogeneous relations that are related to the activity of rural, settlement, city councils, heads, bodies of self-organization of the population, relations

connected with the realization by the territorial community of their rights, etc., and also has its methods of legal regulation (imperative, dispositive and methods of recommendations and declarations).

It is determined that municipal law is a relatively new branch of law that develops and occupies a special place in the system of law of Ukraine along with other branches of law. The closest connection of municipal law exists with constitutional law. Also, municipal law is closely connected with other branches of law, in particular administrative, commercial, civil, labor, land, housing, etc.

Key words: *municipal law, subject of legal regulation, method of legal regulation, branch of law, local self-government.*

Постановка проблеми. Становлення сучасної української державності пов'язано із різними демократичними процесами реформування, що покращують громадянське суспільство в цілому, а також сприяють розвитку новим демократичним інститутам публічної влади. Всі ці процеси вплинули на систему українського права, що посприяло появі в ній нових галузей приватного і публічного права. Однією із таких нових галузей, яка з'явилась зовсім недавно – є муніципальне право.

Серед науковці точаться спори щодо самостійності муніципального права, можливості визначення його саме галуззю права. Тому, вважаємо, що дане дослідження є актуальним, воно дозволить розібратися у визначенні місця муніципального права серед інших галузей права України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремими дослідженнями щодо визначення місця муніципального права серед інших галузей права України науковці майже не займалися. В основному вчені вивчають предмет, метод муніципального права тощо. Серед них можна виділити: М. П. Любченка [1], М. І. Корнієнка [2], І. А. Галіахметова [3], В.

В. Кравченка [4], М. В. Пітцика [4], В. Ф. Погорілка [5], М. О. Баймуратова [5], М. О. Бальція [5], О. В. Батанова [6] та інших. Вважаємо, що питання щодо визначення місця муніципального права серед інших галузей права потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Цілями даної статті є аналіз предмету, методу муніципального права та з'ясування місця цієї галузі права серед інших галузей права України.

Виклад основного матеріалу. У науковій та навчальній літературі існують різноманітні визначення муніципального права. Деякі науковці пропонують вважати муніципальне право самостійною галуззю права, інші визначають муніципальне право як комплексну галузь права, що є похідною від інших галузей права тощо.

Так, на думку В. В. Кравченка, М. В. Пітцика, муніципальне право можна розглядати як самостійну галузь національного права України. Вони вважають, що на користь такого висновку свідчать, насамперед, положення Конституції України, де міститься велика кількість норм, в яких закріплюються основні принципи організації та функціонування місцевого самоврядування [4, с. 9].

Варто звернути увагу і на те, що П. М. Любченко вказує, що визнання вирішальної ролі місцевого самоврядування для формування галузі муніципального права не повинно привести до ототожнення цієї галузі з «правом місцевого самоврядування». Місцеве самоврядування є матеріальною основою формування муніципального права. З розвитком місцевого самоврядування з'являється широкий спектр суспільних відносин публічного (владно-політичного) характеру, пов'язаний із функціонуванням органів і посадових осіб місцевого самоврядування, та приватних відносин, які виникають у результаті самоорганізації населення для розв'язання питань місцевого значення, ведення господарської, підприємницької та іншої діяльності не забороненої чинним

законодавством України. Регламентація суспільних відносин у сфері місцевого самоврядування здійснюється за допомогою норм права, і не лише муніципального, а й цивільного, фінансового, трудового тощо, а тому, незважаючи на тісний зв'язок цих двох понять, ототожнювати їх не можна [1, с. 19-20]. Вважаємо, що з такою думкою слід погодитися, на нашу думку, муніципальне право регулює відносини, які складаються у сфері здійснення місцевого самоврядування, які є набагато ширші ніж ті, що охоплює «право місцевого самоврядування».

У підручнику «Муніципальне право України» за редакцією М. О. Баймуратова колективом авторів визначено, що муніципальне право України являє собою галузь права України, норми якої виражають волю та інтереси її народу, держави і територіальних громад, регулюють суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування. Причому, одночасно наголошується й на тому, що муніципальне право є комплексною галуззю права, оскільки її норми регулюють або об'єктивно мають регулювати суспільні відносини, що є предметом впливу традиційних та інших загальновизнаних галузей права [5, с. 12-13]. З тим, що муніципальне право є комплексною галуззю права також погоджуються й П. М. Любченко [1, с. 19], В. В. Кравченко, М. В. Пітцик [4, с. 15].

Причому, В. В. Кравченко, М. В. Пітцик наголошують на тому, що муніципальне право не належить до основних галузей національного права України, а є вторинним – похідним від інших галузей права. Вони визначають, що муніципальне право формується на стику конституційного, адміністративного, земельного, господарського, фінансового, цивільного права внаслідок розвитку місцевого самоврядування та законодавства про місцеве самоврядування, що, власне кажучи, і спричинило відокремлення відповідних правових норм у самостійну галузь права [4, с. 15].

Вважаємо, що для того, щоб визначити достовірне місце муніципального права серед інших галузей права, слід звернутися до навчальної дисципліни «Теорії права», яка дає пояснення поняттю «галузь права».

Отже, галузь права – впорядкована сукупність правових норм, яка регулює певний тип схожих суспільних відносин специфічним методом правового регулювання [7]. У теорії права вже давно доведено, що основними рисами будь-якої галузі права є, передусім, її предмет і метод (методи). Так, П. М. Любченко вважає, що предмет і метод правового регулювання – це найбільш суттєві підстави для поділу системи права на галузі. Предметна визначеність, на його думку, є обов'язковою умовою формування і розвитку будь-якої галузі права [1, с. 20].

Отже, важливим є питання про те, чи має муніципальне право самостійний предмет і метод (методи) правового регулювання? Для цього слід розглянути думки, погляди різних науковців та через призму їх досліджень встановити наявність у муніципального права схожих суспільних відносин, які регулюються специфічним методом (методами) правового регулювання.

У юридичній науці існують різні підходи до розуміння предмета муніципального права. Так, предмет муніципального права, на думку П. М. Любченка, становить собою певну систему, основними складниками якої є відносини, що пов'язані з діяльністю: а) представницьких органів місцевого самоврядування (рад) та депутатів місцевих рад; б) виконавчих органів місцевого самоврядування та муніципальних службовців; в) сільських, селищних, міських голів; г) органів самоорганізації населення; д) уповноважених суб'єктів щодо організації та проведення місцевих виборів, референдумів та відносини, що складаються в процесі інших форм безпосереднього волевиявлення територіальних громад; а також відносини органів місцевого самоврядування з органами державної влади, іншими

органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян та підприємствами, установами, організаціями [1, с. 21].

В. В. Кравченко, М. В. Пітцик вважають, що предмет муніципального права є досить специфічним – його становлять суспільні відносини, що виникають не в окремій сфері суспільних відносин, а в різних сферах життєдіяльності суспільства – політичній, економічній, соціальній, духовній, тобто там, де реалізують свої повноваження територіальні громади та інші суб'єкти місцевого самоврядування. Для визначення кола цих відносин принципове значення мають положення статті 140 Конституції України, згідно з якою до відання місцевого самоврядування віднесене вирішення питань місцевого значення [4, с. 12].

Натомість І. А. Галіахметов вважає, що предмет правового регулювання муніципального права має вичерпуватись тією сукупністю правовідносин, які виникають у зв'язку з реалізацією прав та обов'язків суб'єктів, що пов'язані зі сферою місцевого самоврядування. Цю сукупність прав і обов'язків становлять: віддзеркалений у законодавстві правовий статус органів місцевого самоврядування, що беруть участь у забезпеченні місцевого управління, правові інститути, що фіксують форму, характер і якість муніципально-правових відносин, що виникають у системі місцевого самоврядування з проблем вирішення питань життєдіяльності відповідних суб'єктів, а також правовідносини, що виникають у сфері державного управління через здійснення певних повноважень органів виконавчої влади на місцевому рівні [3, с. 281-282].

В. Ф. Погорілко предметом муніципального права визначає місцеве самоврядування як відносно самостійний вид суспільних відносин, пов'язаних з організацією і здійсненням влади територіальними громадами. Також формулює перелік відносин, що становлять предмет муніципального права, зокрема, до них відносять: 1) відносини, пов'язані з організацією і проведенням місцевих виборів, референдумів та з іншими

формами безпосереднього волевиявлення територіальних громад; 2) відносини, пов'язані з діяльністю представницьких органів місцевого самоврядування (рад) та депутатів місцевих рад; 3) відносини, пов'язані з діяльністю виконавчих органів місцевого самоврядування та муніципальних службовців; 3) відносини, пов'язані з діяльністю сільських, селищних, міських голів; 4) відносини, пов'язані з діяльністю органів самоорганізації населення; 5) відносини органів місцевого самоврядування з органами державної влади, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян та підприємствами, установами й організаціями; 6) фінансові, цивільні, земельні, соціальні, трудові, житлові та інші відносини [5, с. 15].

О. В. Батанов вважає, що предметом муніципального права як галузі національного права є суспільні відносини, які виникають у процесі визнання, становлення, організації та здійснення муніципальної влади, а також реалізації та захисту муніципальних прав особи. Тобто, предмет муніципального права є досить специфічним: його становлять суспільні відносини, які виникають не в окремій сфері життєдіяльності людини і громадянина, територіальних громад або суспільства, а в різних сферах – політичній, економічній, соціальній, культурній тощо. Це дозволяє стверджувати, що муніципальне право є самостійною галуззю національного права. Також науковець вказує, що муніципальне право як самостійна галузь права тісно пов'язана з іншими галузями права, зокрема конституційним, адміністративним, фінансовим та іншими, норми яких у певних межах і формах регулюють відносини публічної влади, народовладдя і частково входять до системи норм муніципального права [6, с. 192].

Отже, аналіз предмета муніципального права дозволяє дійти висновку, що ця галузь має комплексний характер. Суспільні відносини, які є предметом муніципального права, складають систему різних

відносин, які виникають у процесі організації та здійснення місцевого самоврядування.

Не менш спірним є питання про метод муніципального права, що є способом впливу на суспільні відносини цієї галузі права. Метод правового регулювання, як відомо, є, разом із предметом правового регулювання, системоутворювальним чинником для галузі права.

На думку М. І. Корнієнко, муніципальне право як комплексна галузь права інтегрує у своїй системі як норми публічного (конституційного, адміністративного), так і приватного (цивільного, земельного, фінансового тощо) галузей права, а тому користується методами притаманним зазначеним галузям права. Так, виконуючи владні функції, органи місцевого самоврядування використовують імперативний (владний) метод правового регулювання, що обумовлено характером місцевого самоврядування як однієї із форм децентралізації державно-владних повноважень на рівень територіальних громад та тих органів, які вони обирають (органів місцевого самоврядування). Однак, крім публічно-владної діяльності територіальні громади та органи місцевого самоврядування реалізують права власності щодо майна, яке перебуває в комунальній власності, а тому в муніципальному праві широко використовуються диспозитивні методи правового регулювання суспільних відносин [2, с. 11-12]. В. В. Кравченко, М. В. Пітцик також вважають, що методами муніципального права є імперативний (публічно-правовий) та диспозитивний (приватноправовий) методи [4, с. 16].

На думку І. А. Галіахметова, метод муніципально-правового регулювання відображає лише певні напрями (концепти) нормативно-правової регламентації, що є змістовою складовою загальноправового методу. Муніципально-правовий метод як галузевий, заснований на загальноправовому, диференційовано використовує його напрями і способи. Можна визначити характерну ознаку комплексного

муніципально-правового методу регулювання суб'єктів правовідносин у сфері місцевого самоврядування через критерій поєднання розвиненого (публічного) регулювання «за суб'єктом» із питомою вагою присутності регулювання «за об'єктом» (приватного), що спирається на розгалужену систему муніципально-юридичних фактів, що пояснюється складністю та багатоваріантністю предмета зазначеного регулювання [3, с. 282].

М. П. Любченко вважає, що пріоритетним методом муніципального права є імперативний метод, оскільки норми цієї галузі регулюють насамперед відносини влади, народовладдя, які опосередковує собою місцеве самоврядування. Цим науковцем окремо виділяється диспозитивний метод муніципального права, що, як він визначає, переважно запозичений із галузей приватного права й застосовується в процесі укладення угод суб'єктами місцевого самоврядування з іншими юридичними особами, а також з органами державної влади. Також М. П. Любченко пропонує виділяти такі методи муніципального права як: методи рекомендацій (порад) та декларацій (проголошення принципів тощо) характерні зокрема, для міжнародно-правових актів (хартій, декларацій) та статутів територіальних громад [1, с. 22-23], що не заперечується В. Ф. Погорілко [5, с. 15-16].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, на підставі вищезазначеного, можна стверджувати, що муніципальне право є самостійною комплексною галуззю права, яка регулює певну сферу однорідних відносин, які пов'язані із діяльністю сільських, селищних, міських рад, голів, органів самоорганізації населення, відносини пов'язані із реалізацією територіальною громадою своїх прав тощо, а також має свої методи правового регулювання (імперативний, диспозитивний та методи рекомендацій і декларацій).

Муніципальне право є відносно новою галуззю права, яка розвивається. Її поява пов'язана із стрімким розвитком муніципально-правових відносин в Україні, що посприяло формуванню нового законодавства, яке врегулювало відповідні відносини.

Оскільки муніципальне право є самостійною галуззю права, воно займає особливе місце в системі права України поряд із іншими галузями права. Найтісніший зв'язок муніципального права існує з конституційним правом, оскільки саме з його норм формується муніципальне право. Муніципальне право як комплексна галузь тісно пов'язана також з рядом інших галузей права, зокрема адміністративним, господарським, цивільним, трудовим, земельним, житловим та іншими.

Література

1. Любченко П. М. Муніципальне право України: навч. посіб. / П. М. Любченко. – Харків: Видавництво «ФІНН», 2012. – 496 с.
2. Корнієнко М. І. Муніципальне право України. Концептуальні та організаційно-правові системи. Навч. пос. – К.: Алерта, 2005. – 144 с.
3. Галіахметов І. А. Муніципальне право України: методологія становлення та розвитку: монографія / І. А. Галіахметов. – К.: КНЕУ, 2016. – 343 с.
4. Кравченко В. В., Пітцик М. В. Муніципальне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2003. – 672 с.
5. Погорілко В. Ф., Баймуратов М. О., Бальций Ю. Ю. Муніципальне Право України: Підручник / За ред. Баймуратова М. О. – 2-го вид. дон. – К: Правова єдність, 2009. – 720 с.
6. Батанов О. В. Феноменологія сучасного муніципального права / О. В. Батанов // Університетські наукові записки. – 2012. – № 1 (41). – С. 188-195.

7. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. — Х.: ТОВ «Одіссей», 2008.— 432 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://studies.in.ua/krestovska-nm-teorja-derzhavi-prava.html>

References

1. Ljubchenko P. M. Muncypaljne pravo Ukrajiny: navch. posib. / P. M. Ljubchenko. — Kharkiv: Vydavnytvo «FINN», 2012. — 496 s.
2. Kornijenko M. I. Muncypaljne pravo Ukrajiny. Konceptualjni ta orghanizacijno-pravovi systemy. Navch. pos. — K.: Alerta, 2005. — 144 s.
3. Ghaliakhmetov I. A. Muncypaljne pravo Ukrajiny: metodologhija stanovlennja ta rozvytku: monoghrafija / I. A. Ghaliakhmetov. — K.: KNEU, 2016. — 343 s.
4. Kravchenko V. V., Pitcyk M. V. Muncypaljne pravo Ukrajiny. Navchalnyj posibnyk. — K.: Atika, 2003. — 672 s.
5. Poghorilko V. F., Bajmuratov M. O., Baljcyj Ju. Ju. Muncypaljne Pravo Ukrajiny: Pidruchnyk / 3a red. Bajmuratoya M. O. — 2-gho vyd. don. — K: Pravova jednistj, 2009. — 720 s.
6. Batanov O. V. Fenomenologhija suchasnogho muncypaljnogho prava / O. V. Batanov // Universytetsjki naukovi zapysky. — 2012. — # 1 (41). — S. 188-195.
7. Krestovsjka N.M., Matveeva L.Gh. Teorija derzhavy i prava: Elementarnyj kurs. Vydannja drughe. — Х.: TOV «Одиссей», 2008. — 432 s. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://studies.in.ua/krestovska-nm-teorja-derzhavi-prava.html>